

OD REDAKCJI

Oddajemy do rąk Państwa kolejny, 67. już tom „Rocznika Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, z satysfakcją odnotowując fakt, iż nasze pismo zbliża się do swoich siedemdziesiątych urodzin, co stawia je wśród najbardziej długowiecznych, nieprzerwanie ukazujących się periodyków naukowych wydawanych przez polskie biblioteki.

Dwa teksty otwierające niniejszy tom wiążą się z ustanowionymi decyzją Sejmu RP z 14 października 2021 r. patronami roku 2022 – Józefem Wybickim, działaczem politycznym, dramatopisarzem, poetą i twórcą polskiego hymnu narodowego, oraz Marią Konopnicką, wybitną poetką. Posiadamy bowiem w zbiorach Biblioteki wiele starodruków, cimeliów, mało znanych rękopisów, fotografii i interesujących notat różnych badaczy, związanych z ich osobami. Jest to zatem okazja, by owe zbiory szczegółowo omówić. I tak Łukasz Łukawski scharakteryzował bogaty zespół starodruków i druków rzadkich autorstwa J. Wybickiego, a Karolina Grodziska uzupełniła ów tekst opisem znacznie mniej licznych obiektów rękopiśmiennych, wiążących się z jego osobą i działalnością. Szczególne znaczenie ma właśnie ów zespół starodruków, liczący 22 sygnatury; są to utwory dramatyczne, jak proza polityczna, publicystyka i podręczniki dla młodzieży, pozwalające ukazać zarówno szerokość horyzontów, jak i niełatwe życiowe losy Wybickiego. Z obiektów rękopiśmiennych uwagę przyciąga list, napisany przez Wybickiego 2 czerwca 1810 r. do księdza prefekta Miaskowskiego, a dotyczący ówczesnej trudnej sytuacji życiowej Hugona Kołłątaja.

Pamiętki po Marii Konopnickiej odnajdujemy w zasobie rękopisów. O ile korespondencja poetki była już od dawna przedmiotem zainteresowania historyków literatury i posiadane przez naszą Bibliotekę jej listy do Teofila Lenartowicza czy Stanisława Tomkowicza były już publikowane, o tyle wciąż można liczyć na drobniejsze odkrycia. W tekście Karoliny Grodziskiej i Marii Radziszewskiej zamieszczone zostały dwa nieznane dotąd listy poetki: do Adolfa Pawińskiego i Józefa Tretiaka z 1883 r. oraz do Adolfa Pawińskiego z 1891 r. Omówiono ponadto znajdujące się w zbiorach podobizny poetki, a także odpisy jej utworów wykonane m.in. przez Jana Grzegorzewskiego, Kazimierza Lepszego, Bronisławę Rychter-Janowską i Halinę Kornakiewicz, jak również gromadzone przez wielu badaczy (Cyprian Walewski, Jan Fijałek, Michał Frąckiewicz, Ludwik Kamykowski i Marian Tyrowicz) notaty bio-bibliograficzne wiążące się z jej życiem i twórczością.

W dziale ARTYKUŁY I EDYCJE znalazły się teksty wiążące się historią Polski i dziejami polskiej nauki i kultury.

Epoki średniowiecza dotyczy praca Marcina K l e m e n s k i e g o, który, kontynuując swe dotychczasowe badania nad postacią wnuka Władysława Łokietka i siostrzeńca Kazimierza Wielkiego, księcia świdnicko-jaworskiego Bolka II Małego, omówił jego politykę wobec popularnego na Śląsku zakonu rycerskiego joannitów. Dokumenty Bolka II z lat 1333–1366, wydawane na rzecz joannickich siedzib w Tyńcu nad Słężą, Lwówku Śląskim, Strzegomiu, a zwłaszcza Rychbachu, dowodzą wieloletnich, bardzo silnych więzi.

Czasów staropolskich i jakże wtedy cenionej kabalistyki dotyczy artykuł Ewy Ś n i e ż y Ń s k i e j - S t o l o t. Jej uwagę przyciągnął interesujący rękopis 2284 ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej, zawierający liczne recepty przeciw różnym chorobom, po łacinie, włosku, niemiecku i francusku. Niektóre z nich pisane były przez królową Marię Kazimierę Sobieską. Jedna z tych recept dotyczy wykonania Wiecznego Kamienia, domniemanego eliksiru przeciw wszelkim chorobom. Zapis ten dokonany był przez królową Marię w trakcie jej pobytu w Rzymie, już w czasach wdowieństwa, kiedy to obracała się w kręgu tamtejszej Accademia dell’Arcadia, urzędowała w swoim pałacu spotkania akademików i była ogromnie zainteresowana magią naturalną i kabałą. Jako aneks do artykułu zamieszczony został odczytany z rękopisu francuski tekst recepty, uwspółcześiony zgodnie z zasadami dzisiejszej ortografii i interpunkcji

Z kolei Joachim Ś l i w a, kontynuując swoje szeroko zakrojone prace nad polskimi badaczami starożytnego Egiptu, Grecji i Rzymu, przypomina niebanalną sylwetkę Józefa Sękowskiego (1800–1858), orientalisty, literata i publicysty, profesora Uniwersytetu w Sankt Petersburgu. Jego pożegnanie z uczelnią w 1847 r. przeszło do historii, miało bowiem charakter kontrowersyjnego, prześmiewczego wykładu (odczytał go jeden ze współpracowników Sękowskiego), w którym ten przedstawił zmyślane starożytne dzieje Rusi, jak również teorię o słowiańskim pochodzeniu ludów skandynawskich. Był to długo pamiętany i szeroko komentowany skandal środowiskowy, równocześnie zaś – ciekawy przyczynek do obecności Polaków w Sankt Petersburgu.

Przypadające w 2023 r. dwie ważne rocznice związane z Janem Matejką: 185. rocznica urodzin i 130. rocznica śmierci są okazją do zorganizowania wielu naukowych i kulturalnych wydarzeń oraz do podjęcia różnorodnych kwerend i badań. Takie właśnie poszukiwania podjęła w zasobach Archiwum Narodowego w Krakowie Bożena L e s i a k - P r z y b y ł, wyodrębniając tamże zespół 66 fotografii związanych z Janem Matejką i jego rodziną. Są to fotografie samego mistrza i jego najbliższych, zdjęcia z pogrzebu, zdjęcia spuścizny malarskiej, wreszcie nowsze fotografie dokumentujące funkcjonowanie muzeum Dom Jana Matejki oraz obchody 100-lecia urodzin artysty. Wśród autorów znaleźli się najwybitniejsi fotografowie epoki: Walery Rzewuski, Awit Szubert, Juliusz Mien, Ignacy Krieger, Józef Sebald, Stanisław Bizański; część jest anonimowa. Jak pisze autorka, ten interesujący zbiór, choć niezbyt duży, zawiera cenne pozycje, mające szczególne znaczenie dla badaczy życia i twórczości artysty.

Krakowskimi szlakami prowadzi też kolejny tekst, autorstwa Krystyny Pawłowskiej, poświęcony działalności jej pradziadka Władysława Bartyńskiego – numizmatyka, kolekcjonera, antykwariusza i bibliofila, jednego z założycieli Towarzystwa Numizmatycznego w Krakowie. Źródła związane z jego życiem i działalnością znajdują się także w zbiorach naszej Biblioteki – jest to m.in. korespondencja z Walerym Wielogłowskim, Józefem Weysenhoffem i Aleksandrem Czołowskim.

Dwa teksty z niniejszego tomu wiążą się ściśle ze zbiorami rękopiśmiennymi naszej Biblioteki – są to dwie edycje. Pierwsza z nich, dokonana przez Alfreda F. Majewicza, po raz kolejny naświetla nieznaną kartę z życia wybitnego badacza Sachalinu, Bronisława Piłsudskiego. W 10. tekście z cyklu *Japonica w archiwaliach po Bronisławie Piłsudskim w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie* poznajemy treść nierozpoznanego dotąd fragmentu spuścizny. To karta pocztowa, którą wysłał do przebywającego w Tokio Piłsudskiego 29 marca 1906 r. Motonaga Murao (1854–1908), japoński arystokrata i urzędnik państwowy, jak też historyk, działacz oświatowy i badacz dziejów Ajnów. Pisana pięknym kaligraficznym pismem, jest pozytywną odpowiedzią na (niezachowaną) propozycję spotkania. Oprócz fotografii kartki w artykule znalazło się omówienie dokonań jej nadawcy, transkrypt oryginalnego zapisu, transkrypt interpretacyjny, odczyt japoński i jego tłumaczenie na język polski. W ten sposób uzyskaliśmy nowe informacje o życiu i kontaktach naukowych wybitnego polskiego uczonego.

Druga edycja to tekst Karoliny Grodziskiej, oparty głównie na skromnej urzędowej korespondencji Biblioteki oraz zapisach inwentarzowych i ustnej tradycji. To wciąż wymagający dalszych badań, głównie w archiwach Ministerstwa Kultury i Sztuki, fakt przekazania „w darze” przez Polską Akademię Nauk w 1954 r. – na wniosek Ministerstwa Kultury i Sztuki – do Akademii Nauk Ukrainiejskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej kilkudziesięciu oryginalnych dokumentów z XVII i XVIII w. Były to znajdujące się od wielu lat w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki dary dla Towarzystwa Naukowego Krakowskiego z 1866 r. i Akademii Umiejętności z lat 1906–1912: uniwersały Bohdana Chmielnickiego i jego syna Jerzego do wojsk zaporoskich oraz przywileje nadane Kozakom przez caryce Annę i Elżbietę w XVIII w. Już w 1947 r. do Zarządu PAU wpłynęła prośba z Kijowa o wykonanie fotokopii tych dokumentów, jednak realizacja i przekazanie „daru” nastąpiły dopiero po przejęciu majątków i agend PAU na rzecz nowo utworzonej Polskiej Akademii Nauk.

Dział KRONIKA tradycyjnie rozpoczyna obszernie sprawozdanie z działalności Biblioteki w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2021 r. przygotowane przez Agnieszkę Fludę-Krokos. Po nim zamieszczono dwa teksty sprawozdawcze. Pierwszy to relacja z ogólnopolskiej konferencji naukowej *Spuścizny w zbiorach archiwalnych, bibliotecznych i muzealnych bazą źródłową w badaniach biograficznych*, która odbyła się dniami 22–23 września 2022 r. w Kaliszu. Jak pokazała liczba zgłoszeń, referatów i dyskusji, konferencja była oczekiwana przez szerokie grono badaczy reprezentujących różne dziedziny i instytucje nauki i kultury. Autorzy tekstu i jednocześnie czynni uczestnicy spotkania

zaprezentowali na nim trzy referaty będące wynikami ich badań naukowych. I tak A. Fluda-Krokos omówiła spuściznę Macieja Bayera (1803–1861) – inżyniera i powstańca listopadowego, znajdującą się w zbiorach naszej Biblioteki. Po jej zasoby sięgnął także Marcin Klemeński, który zaprezentował dużą spuściznę rodziny Dayczaków. Z kolei Krzysztof Ziomek przedstawił spuścizny przechowywane w Bibliotece Jagiellońskiej, tym razem dotyczące misjonarzy sprawujących posługę na misjach w Brazylii – księży Jana Kominka CM, Jana Pitonia CM i Jacka Mięsopełki CM. Dodatkowo dyrektor Biblioteki A. Fluda-Krokos była także członkinią Komitetu Naukowego wydarzenia. Drugi tekst, autorstwa Katarzyny Haber, pracownicy Narodowego Centrum Kultury, to relacja z wystawy *Wenus. Schulz/Cranach*, którą prezentowano w Kordegardzie. Galerii Narodowego Centrum Kultury. Obok dzieł Schulza prezentowane były na niej trzy drzeworyty Lucasa Cranacha ze zbiorów Biblioteki: *Sąd Parysa*, *Wenus i Kupidyn* oraz *Rycerz i dama wyjeżdżający na polowanie*.

Tom kończy recenzja Rafała Ciesielskiego książki Renaty Suchowiejko *Muzyczny Paryż à la polonaise w okresie międzywojennym. Artyści – wydarzenia – konteksty* oraz wspomnienie o naszym emerytowanym pracowniku Jacku Kręcinie, zmarłym w 2022 r., autorstwa K. Grodziskiej.

Mamy nadzieję, że teksty zamieszczone w tym „Roczniku” w sposób ciekawy przybliżą prezentowane zagadnienia, a ich lektura będzie dobrze spędzonym czasem. Niezmiennie zapraszamy także do publikowania na jego łamach.

*Agnieszka Fluda-Krokos
Karolina Grodziska*